

Vážené dámy a vážení pánové,

sešli jsme se dnes proto, abychom si připomněli sto šedesáté sedmé výročí narození T. G. Masaryka. Při této příležitosti bych se rád zamyslel nad tím, co pro nás osobnost našeho prvního československého prezidenta znamená dnes.

Určitě se všichni shodneme na tom, že Masaryk byl výjimečnou osobností. Vzešel ze skromných poměrů a stal se vzdělaným člověkem, který vždy bojoval za pravdu, které věřil, ať už to byl spor o rukopisy, hilsneriáda či řešení otázky postavení českých zemí v rámci monarchie. Masaryk byl schopen a ochoten jít proti proudu, postavit se zavedeným představám a pořádkům, navzdory tomu, jak hlasitě po něm všichni křičeli.

Masaryk celý život věřil v práci, poctivost a sebezdokonalování. Neustále posouval hranice dále dopředu, s nadsázkou by se dalo říci, že mu žádný cíl nebyl dost vysoký. Proto také v osmdesátých letech, kdy došlo k rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na dvě části, což tehdy většina českých vlastenců viděla jako velké, ne-li konečné vítězství, Masaryk důrazně mluvil o potřebě zřízení další české univerzity, která by zabránila tomu, aby Univerzita Karlova ustrnula a přestala se vyvíjet.

Přitom Masarykovo působení na české části pražské univerzity nebylo po jeho návratu do Prahy v roce 1882 ani trochu jednoduché. Nastoupil na filozofickou fakultu jako extraordinarius, mimořádný profesor a přesto, že své tehdejší kolegy převyšoval úrovní znalostí i moderním způsobem výuky, trvalo dalších 15 let, než byl v roce 1897 jmenován řádným profesorem. Se svými konzervativními a některých případech ani ne dost vzdělanými kolegy těžko nacházel společnou řeč. U mnohých to v zakomplexovaném českém prostředí bylo spíše halasné, ale plané vlastenčení a nářky, které sváděly vlastní nezdary na erár, Habsburky, Němce a kdoví koho ještě. Masaryk se ale, jako později ještě mnohokrát, pustil do usilovné práce a mezi studenty filozofické fakulty se brzy rozkřiklo, že nový profesor své přednášky pouze nečte, ale nahlas přemýšlí, analyzuje a klade otázky. Bylo to v příkrém protikladu s metodami některých tehdejších vysokoškolských učitelů v duchu hesla: profesor je pán a bůh, student jen kmán a vzduch. K Masarykovým původním pěti studentům brzy přibyla celá řada dalších. Jaké plody přineslo jeho mnohaleté úsilí na univerzitě a výchova stovek vysokoškolských studentů, které jako profesor ovlivnil, není třeba příliš zdůrazňovat

právě v našem městě, kde působil například jeden z jeho žáků – dr. Jan Kraicz, jeho pozdější spolupracovník a podporovatel v době poslanecké kandidatury do říšského sněmu.

V mnoha případech byl schopen vidět dál, jako například v české otázce. Nesouhlasím s názorem, který se občas objevuje, že Masaryk byl nezodpovědný buřič, který zbůhdarma rozbil monarchii, pod jejímiž křídly by nám bývalo lépe. Myslím, že monarchie bohužel přispěla nejvíce ke svému zániku sama, když vsadila všechno na vítězství ve válce a spojení s německým císařstvím na úkor veškerých snah o spravedlivé řešení národnostní otázky. Jak sebedestruktivní cesta to byla, dokládá i to, že na konci první světové války ztratila vinou bídy a válečných útrap podporu většiny obyvatel českých zemí. Dokladem je třeba i názorový obrat jednoho z hlavních Masarykových oponentů ve volbách do říšské rady v roce 1907, pátera Eduarda Kavana. Byl to paradoxně klerikál Kavan, který na velkém shromáždění deseti tisíc Valachů na meziříčském náměstí 25. srpna roku 1918 v působivém vystoupení naléhavě vyzýval k vyhlášení samostatného státu. V projevu otištěném v místních katolických Novinách Zpod Radhoště Kavan v závěru říká: „*My už neprotestujem, my chceme – veškerou silou svých tvrdých českých palic. My chceme mít svobodný, samostatný český stát. Hle, moji bratři, proto jsme vás sem dnes pozvali, aby k projevům celého národa českého připojil se také souhlas Valašska.*“

Je zcela pochopitelné, že některé Masarykovy filozofické závěry a názory se časem ukázaly překonané, ale jeho základní víra – v demokracii, v člověka a v každodenní „drobnou práci“ platila v oné přelomové době na počátku dvacátého století stejně jako je aktuální dnes. Podobně jako jeho realistické postřehy i povzdechnutí nad tím, jak náročné je skutečné demokracie v reálném životě docílit. „*Tož demokracii bychom už měli, teď ještě nějaké ty demokraty.*“ *Nebo také: „ Má-li naše demokracie své nedostatky, musíme překonávat ty nedostatky, ale ne překonávat demokracii.*“

Můžeme bez nadsázky říci, že Masarykovy ideály se do étosu první republiky promítly velice výrazně. Jeho přesvědčení, že lidi je neustále třeba vychovávat a vést, že vzdělávat je potřeba všechny, nejen elitu, vyústilo ve vznik početné vrstvy vlastenců.

Těch, kteří pak, když bylo potřeba, přišli na obranu demokratického Československa – dnes jim říkáme bojovníci za svobodu.

Masaryk říkával: člověk vydrží hodně, má-li daný cíl. První republika jej bezesporu měla. Otázka zní, máme ho i my? Abychom ho dokázali najít, je nutná smysluplná diskuze. I tady stále platí masarykovské: „*Jeden každý musíme snést mínění druhého. Demokracie znamená diskusi.*“ Myslím, že to je obzvláště výstižné dnes, kdy se tak často a rádi strefujeme do politické korektnosti. Ale politická korektnost byla původně požadavek chovat se k sobě vzájemně slušně. Jen časem zdegenerovala v to, proti čemu Masaryk bojoval celý život – důstojně a bohorovně se tvářit, že problém neexistuje, jen hlavně neříct nic nepěkného.

Je mi už jasné, že i my dnes žijeme v přelomové době, kdy doposud platná schémata přestávají stačit a je třeba hledat nové cesty a nová řešení tak, jako je před sto lety hledal a nacházel i Tomáš Garrigue Masaryk.

Dokážeme se jeho odkazem inspirovat?